

Ur Georg Nyströms bildarkiv

I början på 1900-talet brann hörnfastigheten vid Stadskällarbron och Stora gatan, "Byxhörnet", ned till grunden. Georg Nyström var påpassligt framme med sin kamera och förevigade händelsen. På det nedbrunna husets plats uppfördes sedan det s k Bankhuset, även det nu borta.

Det tog tid innan Torshälla fick en fast brandkår. Innan dess var det var mans skyldighet att ställa upp vid bränder. Förr i tiden

hade man brandvakter som patrullerade på nätterna. Vid brand ringde dessa i rådhusklockan, olika antal slag beroende på i vilket väderstreck det brann. Vidare hissades röd flagga på rådhuset. Sådan hissades också vid hård blåst, varvid det var förbjudet att elda i spisar o d. I ån var vintertid vakar upphuggna och fastighetsägarna var skyldiga se till att dessa inte frös igen.

Alf J Andersson

VÅRA GENERÖSA ÖPPETTIDER

MÅNDAGAR – LÖRDAGAR 8.00 – 20.00

SÖNDAGAR 10.00 – 20.00

S:t Olof

Medlemsblad för hembygdsföreningen

Årg. 2 Nr 4 1992

S:t Olofs gille i Torshälla

"Vid aftonlampans sken"

(Foto: Bernt Pettersson)

Om ett reportage från Torshälla 1904 fick en skara intresserade åhörare ta del vid en sammankomst i Bergströmska gården den 14 oktober. "Vid aftonlampans sken" kallades denna nya form av samvaro, som vi räknar med ska återkomma då och då. Den som denna gång satt närmast i lampans sken var Margaretha Lindén, som läste ett kapitel ur boken Vintersol. I denna berättar författaren Pelle Ödman om ett besök i Torshälla på ett underhållande och informativt sätt om livet i den sörmländska småstaden när seklet var ungt. Läs mer om detta reportage på mittuppslaget.

Åldermannen har ordet

● Höstens första köldknäpp gör det litet lättare att slå sig ner vid skrivmaskinen och samla tankarna kring en Advents- och julhälsning, trots att många veckor ännu återstår.

● Vi har redan börjat att planera för den utställning kring jultraditioner som kommer att öppnas första söndagen i Advent och sedan pågå hela följande vecka för att avslutas med Adventskaffe lördag före andra Advent.

● I det gamla stallet dukas ett gammaldags julbord upp. Vi garanterar att Ni kommer att känna Er förflyttade långt tillbaka i tiden! Vi kommer också att berätta om bakgrunden till mycket av vårt julfirande.

● Smedjan kommer att förvandlas till rena rama tomtelandet. Rolf Berg har inbjudits att göra ett tomtelandskap med många nyheter inför julen. En pepparkaksbondgård med allt vad därtill hör får samsas om utrymmet med Lucia-grupper, änglar och annat. Vi hoppas att kunna klä väggarna med gamla bonader, tryckta och sydda. Stora huset skall pyntas på gammalt manér, adventsljus tändas och kaffe serveras.

● Hur man gör marsipangrisar och tomtar kommer själva konditormästaren Arne Styrlander att demonstrera och från grann-

socknen Vallby kommer Carin Landsberg försedd men råghalm och visar hur man gör halmprydnader. Lars Markusson, församlingens herde, kommer att vara med och tända våra adventsljus och berätta lite utifrån sin horisont. Julen är mättad med traditioner, traditioner som kan förefalla ytliga och meningslösa när man inte känner till bakgrunden. När min mor avslutade julpyntandet med att lägga några små halmkors så var det inte för att hon bokstavligen trodde på det utan för att förmedla en gammal sedvänja till ett litet barn och samtidigt låta barnet få ana något av korsets utstrålning och styrka.

● En av hembygdsrörelsens uppgifter, som jag själv upplever det, är just att vara en länk mellan då och nu, att föra gamla traditioner vidare och belysa hur de vuxit fram.

● Med detta nummer kommer också inbetalningskort för årsavgiften 1993. För att vi ska kunna ge ut detta vårt lilla medlemsblad har det varit nödvändigt att höja avgiften. Årsmötet var enigt i detta beslut.

En välsignad God Jul önskar jag Er alla

Margaretha Lindén

JUL PÅ BERGSTRÖMSKA GÅRDEN

29 NOV-5 DEC

1 Advent 29-11 kl 18.00	Vi tänder det första Advents-ljuset. Lars Markusson. Utställningen invigs. Kaffe serveras
Måndag 30-11 kl 18.00	Från kl 9 utställningen öppen för skolklasser efter förhandsanmälan tel 35 68 83 Utställningen öppen. Lars Markusson medverkar. Konditormästare Arne Styrlander gör marsipanfigurer. Adventskaffe
Tisdag 1-dec kl 18.00	Från kl 9 utställningen öppen för skolklasser efter förhandsbeställning tel 35 68 83. Utställningen öppnas Adventskaffe.
Onsdag 2-dec kl 14-16	Från kl 9 utställningen öppen för skolklasser efter förhandsbeställning tel 35 68 83. Utställningen visas. Adventskaffe. Carin Landsberg visar halmarbeten.
Torsdag 3-dec kl 18.00	Från kl 9 är utställningen öppen för skolklasser efter beställning tel 35 68 83. Utställningen öppen. Adventskaffe. Carin Landsberg visar halmarbeten.
Fredag 4-dec	Stängt.
Lördag 5-dec kl 14-16	Vi tänder det andra ljuset. Adventskaffe Utställningen avslutas.

**Detta är ramen för vår utställning.
Mycket mer kommer att hända.
VÄLKOMNA!**

Reportage för 88 år sedan!

Den 14 oktober fick ett 20-tal åhörare ta del av en intressant skildring av Torshälla sommaren 1904. För den svarade författaren N P Ödman, som tillsammans med fotograf gjorde staden den äran. För att så många som möjligt ska få en uppfattning om vad det rörde sig om gör vi här ett kort sammandrag av reportaget, som stod att läsa i "Vintersol" 1904, en illustrerad kalender med kristet förtecken.

Nils-Petrus Ödman, vars förnamn oftast förkortades till Pelle, kom en vacker sommardag 1904 med sin gode vän och fotograf, "patron Axelin på Sunda", till Nyby bruks station. Där hjälpte dem den vänlige stationsinspektoren att skaffa en droska, som tog dem till ett "hotell", vars påvra utseende gjorde reportern förundrad. Nu var "hotellet", med sina maximala fyra bäddar, "överbelagt", varför de i stället fick inkvarteras i "fru P:s pensionat", längre bort på samma gata, Storgatan. De fann visserligen priset, en krona, i mesta laget, men utsikten över ån och med "grosshandlare Höglunds villa, Carlstro", mitt emot ansåg de vara värd priset.

Axelins första åtgärd var att föreviga detta panorama och han skyndade sig sedan tillbaka till hotellet för att knäppa även detta, "det märkvärdigaste i hela Sverige, både ifråga om utseende, storlek och anordning".

En annan uppseendeväckande upptäckt var att "boklådan" och apoteket sköttes av en och samma person. Praktiskt tyckte Pelle Ödman, eftersom man då samtidigt kunde få något både för kropp och själ.

Därpå var det dags för en promenad i staden, som de fann vara både vackrare och småtrevligare än dess rykte. (Hur var då ryktet, undrar man). Stor förvåning väckte det tydligen att kyrkan och Folkets hus låg sida vid sida, och reportern frågade sig om inte Torshälla var ensamt i landet om denna "monumentala anordning". Dessutom var de imponerade över att en så liten stad hade ett så stort Folkets hus. Senare fick reportern upplysningen att socialisterna nog var ganska fridsamma av sig, eftersom t o m komminister "E.J. A-n" själv hade

Vinjettbilden till NP Ödmans reportage.

fått hålla ett föredrag där om Luther. Detta trots att Kata Dahlström hade varit där för att egga upp socialisterna, men tydligen misslyckats i sina strävanden.

Snart gjorde sig dock hungern gällande, och därför ställde de sina steg mot Stadskällaren, där de trakterades med en "ensam liten abborre". Efter ett försynt påpekande till servitrisen fick de dock ännu en, varför de tydligen tämligen måtta kunde bestiga Holmberget och beundra den vackra utsikten därifrån. De upptäckte att det också fanns fabrikkörstenar,

och en Torshällabo informerade dem om stadens industriella kapacitet.

De fick också rådet att besöka Bleckkärlsfabriken på berget ovanför kyrkan för att från dess utsiktstorn titta på staden och bygden därifrån. Sagt och gjort. De togs vänligt emot av den unge fabrikkör Nyström, som artigt följde dem upp i tornet. Panoramat därifrån gjorde stort intryck på dem.

Mot söder såg de "den buktande ån som ett bredt, glänsande silfverband i mitten mellan gröna fält och ängar, och där borta vid horisonten syntes Eskilstuna själf som en knottrig strimma af hustak och torn, och åt den andra sidan såg man Mälarvattnet med dess vackra stränder..."

Full av hänförelse ger reportern andra turister det rådet att be fabrikkör Nyström att få stiga upp i hans utsiktstorn. Han fann det också värt att lägga en slant i en bössa som var utställd "för de fattiga".

Pelle Ödman kom också på att försöka träffa kyrkoherden, men en liten barfotaunge upplyste reportage teamet om att han bodde utanför stan. I stället visade hon dem till komministern, som bodde på Lilla gatan. De blev väl mottagna av den unge pastorn, som gav dem en hel del värdefulla upplysningar om Torshälla. Han tog också med dem på en promenad genom "Nyby Bruks ståtliga park", varunder

Utsikt från glasverandan på "fru P:s pensionat".

Lyriskt beskrivs vyn från fabrikkör Nyströms "utpektorn".

han berättade om de patriarkaliska förhållanden som rådde på bruket.

De upplystes om bolagets vänlighet och tillmötesgående mot sina talrika arbetare" och om dessas förnöjsamhet och trefnad, som var sådan, att någon socialism här ännu ej lyckats få insteg". Så visade komministern kyrkan, men antagligen var reportern ganska trött, sent som det var på kvällen, eftersom han måste ha fått en del om bakfoten. Bl a får man veta att kyrkan inte var äldre än från 1300-talet och att den "redan före 1600-talet fått ett tillbyggt kor i rundbågestil".

Den gode pastorn beklagar att kyrkan bara var full på julottorna, medan det vanliga antalet kyrkobesökare var "bara" 60 å 70, en siffra som kanske står sig gott, jämfört med dagens situation.

Naturligtvis kunde inte pastorn låta bli att visa sina gäster kyrkans raka motsättning, nämligen "Helvetet", mera bekant som Lill Jans krog, försvunnen sedan några årtionden tillbaka.

Därmed var i det närmaste Torshällavistelsen slut för Pelle Ödman och hans fotograferande vän, som bidrar med inte mindre än 15 vältagna och intressanta foton i skildringen.

Redan kl 7.35 på morgonen ångade de ut från stationen med ett välvilligt reportage i bagaget.

Olle Lorin

Belönad studiecirkel

Leif Persson fick på studiecirkeln vägnar ta emot stipendiet av TCO-ombudsmannen Gösta Gråhn (tv). Till höger om Leif ses Ivan Hildingsson. I bakre raden Erland Nilsson, Roger Holmer och Bernt Pettersson. I gruppen ingår också Mary Håkansson och Ingrid Pettersson. (Foto bosse Dennemo).

Onsdagen den 30 september fick vi celebret besök till vår studiecirkel Dokumentera Torshälla. Då överräcktes av TCO-ombudsmannen Gösta Granhn ett stipendium på 10.000 kr till ledaren. Folksam-LO-stipendienämnd delar varje år ut ett antal stipendier inom "Gräv där Du står"-rörelsen. Som ett tecken på sin uppskattning av vår studiecirkels arbete beslöt de att i år belöna vår studiecirkel på detta sätt.

Att kopiera och fotografera gamla bilder och miljöer är ett kostsamt projekt. Därför har studiecirkeln genom undertecknad sökt ett antal stipendier och bidrag. Till dags dato har vi förutom Folksam-LO stipendiet även erhållit 2500 kr från ABF-distriktet i Sörmland samt

beslut av Gisslandifonden om ett bidrag på 5.000 kr.

Sedan stipendieutdelningen har flera unika bilder från Nyby och Torshälla kunnat tillvaratas. Bland annat har vi haft en träff med Ragnar Jernberg, Torshälla, som har överraskat oss med flera tidigare okända och unika bilder från sitt omväxlande och rika arbetsliv f a på Nyby bruk.

Dessförinnan hade vi gjort ett mycket intressant studiebesök i en intakt mekanisk verkstad från seklets början - Petterson & Hellberg Jernmanufaktur i Torshälla. Mats Hellberg presenterade flera "godbitar" till oss. Den 3 november fick vi besök av Anders Wahlström. Hans far hade en smedja och mekanisk verkstad i Åsa Brands f d ateljé där det bl a tillverkades skottkärror.

Leif Persson

Vems bomärke är det ?

Vem kan ha ristat in sitt bomärke på brynet i Bergströmska gården?

Under våren påträffade Bernt Pettersson ett bryne i boden till trädgården mitt emot Bergströmska gården. Det passade bra till att slipa lien med, tyckte han. När han sen närmare studerade brynet lade han märke till att det fanns ett bomärke inristat på det. Nu har det blivit ett av de många intressanta museifremålen i gården.

Både Bernt och flera andra med honom undrar nu vem som kan ha ägt brynet ifråga. Ett par som passar bra in tidsmässigt är borgaren Anders Hellsberg, som ägde gården 1770-90 eller hans änka och son som ägde den till 1800. Bomärket kan nämligen tolkas som ett A och ett H, men bomärkena behöver ju inte syfta på initialer på ägaren.

Är det någon som möjligen med hjälp av gamla handlingar kan spåra ägaren till märket. I så fall hör av er !

Hembygdsföreningen S:t Olofs gille

Torshälla

Styrelse

Ålderman Margaretha Lindén, Tel 35 68 83

Vice ålderman Erland Nilsson, Tel 35 76 54

Gärdesman Eric Enlund, Tel 35 55 75

Syssloman Alf Andersson, Tel 35 65 14

Tf syssloman Karl-Eric Kangas,

Tel 34 48 73

Skrivare Stig M Olsson, Tel 35 56 67

Olle Lorin, Tel 35 76 19 och

Leif Persson, Tel 35 55 41

Suppleanter: Ingrid Pettersson, Tel

35 65 43, Karl-Erik Kangas, Tel 34 48 73

och Tommy Lindberg, Tel 35 70 02

Musiciansvarig: Mary Håkansson, Tel

35 61 34

Redaktionskommitté: Olle Lorin, Leif

Persson, Tommy Lindberg

Bergströmska gården

Lilla gatan 12

Tel 016-35 50 76

Postgiro 26 81 47 - 6

Muséet öppet torsdagar april - september kl 14-16. Övrig tid visning för grupper efter beställning per tel 016-35 61 34, 35 55 75 el 35 56 67.

Torstryck, Torshälla 1992

Vill Du slå vakt om Torshällas fina miljö, dess historia och traditioner?

Bli då medlem i hembygdsföreningen S:t Olofs gille!

Fyll i och sänd in bifogade inbetalningskort. Avgiften är f n 50 kr för enskild medlem och 75 kr för familj.

För detta får Du, förutom medlemsbladet, vara med om ett flertal olika arrangemang under året och ta del av en inspirerande gemenskap.